

GINA CALVET

Horta de Sant Joan, farga de Picasso

Horta de Sant Joan és un poble de la Terra Alta, a la part més meridional del Principat, limítrofa amb la Franja. A prop del terme s'alcen les muntanyes dels Ports de Beseit. És en aquesta terra que Pablo Picasso es féu com a pintor i com a home.

Quan l'any 1895 Manel Pallarès, natural d'Horta, i Pablo Picasso es van conèixer en una classe d'anatomia pictòrica a l'escola de la Llotja de Barcelona, el pintor malaguès no podia imaginar que aquella amistat els duraria fins a la mort. Però tampoc no sabia que li faria descobrir un poble, uns paisatges i unes terres que no oblidaria mai més. I, de fet, si no els hagués descobert el seu art no hauria estat pas el mateix.

Com en el cas de Joan Miró, que anà a Mont-roig del Camp

gairebé per atzar, a guarir-se d'una malaltia, Picasso arribà a Horta quan tenia setze anys per refer-se d'una escarlatina que l'havia atuït, el maig del 1898.

Per anar a Horta els dos amics van agafar el tren fins a Tortosa i després enfilaren els quaranta quilòmetres restants a peu, acompanyats d'una mula. Picasso i Pallarès aviat van decidir de perdre's una temporada pels Ports de Beseit amb dues grans teles que s'havien fet enviar de Barcelona. Un dia, mentre descobrien l'entorn, Picasso relliscà

prop d'un barranc i Pallarès hi arribà just a punt d'engrapar-lo i de salvar-li la vida. Uns quants metres més avall hi havia un poderós corrent d'aigua on el jove pintor, que no sabia nedar, segurament que s'hauria ofegat. Més tard, quan ja foren al lloc on es volien instal·lar, cadascú es va buscar un paratge per iniciar la seva composició. Però una tempesta va fer malbé les teles i, dels bastidors, els nois en van fer foc.

Tot aquest temps els pintors van viure d'una manera primitiva: es rentaven en un salt d'aigua, no-

més menjaven d'allò que en Salvador, el germà petit d'en Pallarès, els anava portant del Mas d'en Quiquet, cercaven fòssils i llenya i dormien en una balma. És ben coneguda la frase de Picasso "Tot allò que sé, ho he après a Horta", volent dir aquells dies de contacte amb la natura i les coses que hi havia après. Als Ports, lluny de les faldilles de la mare i de la germana, Pablo no solament hi va aprendre a fer foc o a cuinar, sinó també a conèixer els elements, els pagesos, els pastors, els llenyataires, les bugaderes, les cabres, els arbres i les muntanyes, com tan bé palesen la infinitat de croquis i dibuixos que n'havia de dur a terme més tard.

Uns quants mesos després, un jove Picasso restablert se'n tornava a Barcelona amb ganes d'emprendre la seva aventura vital. Aviat havia de venir el seu primer viatge a París, l'octubre del 1900, i la bohèmia.

El retorn. Picasso, tot i la crida dels records, encara trigà deu anys a tornar a Horta. Però llavors, era l'estiu del 1909, hi anà amb la seva companya, Fernande Olivier, i s'allotjà a l'Hostal del Trompet. Dos anys després de *Les Senyorettes d'Avinyó*, i dels inicis del cubisme, Picasso pinta obres com *Paisatge d'Horta d'Ebre*, composicions de la muntanya de Santa Bàrbara, *La bassa d'Horta* o *La Fàbrica d'Horta*, una vista del poble i del vell trull, propietat dels Pallarès.

A Horta encara expliquen que, una nit, unes dones tiraren pedres a la finestra on dormien Fernande i Pablo perquè no eren casats. El pintor, enfadat, sortí de sobte al balcó i disparà uns quants trets a l'aire. Amb tot, aquells van ser uns dies tranquils i molt productius per a Picasso, com ho proven el centenar de composicions d'aquesta segona etapa al poble. Cap al tard, als dos visitants, els agradava de jugar a dòmino amb Nicolau Amposta, el vell Colau, Manolet Garcia, el fuster, Joaquim Membrado i el seu germà Tobies, al cafè de Joaquim Anto-

ARXIU

GINA CALVET

Dalt, 'El mas del Quiquet', segons Pablo Picasso. Al centre, l'aspecte actual que ofereix aquest mas, que el pintor visitava amb freqüència. A sota, 'El mul' que Picasso va pintar el 1898.

ARXIU

GINA CALVET

GINA CALVET

GINA CALVET

GINA CALVET

Dalt, a l'esquerra, la muntanya de Santa Bàrbara, un model que Picasso utilitzà, des d'Horta de Sant Joan. Dalt, a la dreta, l'hostal del Trompet, on el pintor es va allotjar en la seva segona estada a Horta. A sota, dues imatges del Museu Picasso d'Horta.

ni Vives, que tocava la guitarra fins ben entrada la matinada i que va ser el model de *Tors d'home nu*.

Aquell cafè, a tocar la Plaça de l'Església, ha desaparegut. Ara n'ocupa el lloc un magatzem d'estris domèstics i només una placa en recorda l'existència.

Això a banda, l'Horta actual continua tenint els mateixos carrerons i cases, amb el caliu que el pintor hi trobà a la primeria del segle. Ben fàcil és de veure-hi encara els paratges que van marcar les pinzellades de Picasso.

El Centre Picasso. Més de cent anys després de la primera visita a Horta, el poble té ara un centre que exposa reproduccions de gairebé tota l'obra que Picasso hi va

pintar, o que va inspirar-s'hi. "Per aquí passen més de divuit mil visitants l'any, que vénen de tot arreu d'Europa, i fins i tot del Japó o dels Estats Units", assenyala Victòria Andreu, directora del Centre.

L'any 1967 l'Ajuntament d'Horta va nomenar Picasso fill adoptiu i i va dedicar-li un carrer, però no fou fins dos anys més tard que Joaquim Cortès, l'alcalde d'aleshores, i Joaquim Ferràs, tinent d'alcalde i farmacèutic, acompanyats de Maria Josep Prats, llicenciada en filologia francesa, van fer cap a Nostra Dama de Via (Niça) a trobar el pintor en representació del poble.

Joaquim Ferràs recorda que Picasso i la seva dona Jacqueline, els van rebre efusivament i que el

pintor, que ja tenia vuitanta-cinc anys, encara recordava a la perfecció el paisatge de la Terra Alta i la seva gent. "Moltes vegades penso que m'hi hauria d'haver quedat a viure. Si fóssiu reis o ministres, potser no us hauria rebut, però sou d'Horta, sou amics meus", els digué Picasso.

Després d'aquella visita, l'iniciador del cubisme, els va prometre que, si feien un museu a Horta, els llegiria uns quants quadres. Però el temps va passar, Picasso morí i el desig no va passar d'il·lusió. No va ser fins l'any 1977 que, amb la celebració d'un dels actes del Congrés de la Cultura Catalana, en què participà Josep Palau i Fabre, aquest animà la gent del poble a fer un centre de reproduccions. L'asso-

ciació de veïns, amb Ernest Escubedo, Elies Gaston i Joaquim Ferràs al capdavant, s'hi va posar ràpidament i així començà la feixuga tasca d'afegar reproduccions fascíml de l'obra relacionada amb Horta.

L'any 1992 el Centre s'inaugurava amb 60 quadres; avui en té més de 150. El contingut principal del Centre es pot dividir en tres parts: primera, les obres realitzades l'estiu del 1898, amb abundància de dibuixos de personatges, paisatges i animals d'Horta i dels Ports, en un llenguatge pictòric tradicional; segona, les obres dels anys 1902 i 1903 (dibuixos i aquarel·les), pintades a Barcelona i que corresponen a evocacions d'Horta, d'un caràcter molt espiritualitzat; tercera i última, conjunt de les obres de la seva segona estada, el 1909, a la primera de l'aventura cubista.

Visites. Des d'Horta es contempla un paisatge fabulós. La muntanya de Santa Bàrbara i el convent de Sant Salvador van ser també llocs estimats per Picasso i són fàcilment accessibles. Igualment, els Ports de Beseit, declarats Espais d'Interès Natural, captiven des del primer instant. Un recorregut per aquells topants ens portarà a indrets com les Roques de Benet, el Ventador, el Salt de Sotorres o el Mas d'en Quiquet mateix, perdut entre al-

zinars, on Pallarès i Picasso anaven a assabentar-se del desenllaç de la guerra de Cuba, quan vivien als Ports, pintant a l'aire lliure.

Des d'Horta es poden visitar, així mateix, els pobles dels voltants, com ara Bot, Arnes, Gandesa, Batea, o passar a la Franja de Ponent per visitar Calaceit. Uns paratges i una gent que Picasso havia pintat en més d'una ocasió, interessat per les tradicions i les formes diferents de lligar-se el mocador al cap, amb les puntes amunt, avall o cap al costat, segons els indrets.

A més, cal tenir present que també hi ha una Horta no picassiana que mereix una bona visita: porxos i places, una casa de la vila renaixentista, del segle XVI, l'església parroquial de Sant Joan Baptista, d'estil gòtic, la Casa de la Comanda, un palau d'estil lleidatà o el vell Hospital, ara convertit en Centre Picasso. Més encara, si hom ho demana als habitants més vells del poble, podrà trobar fàcilment *lo parot*, l'olivera de més de dos mil anys, que la Generalitat de Catalunya va declarar arbre monumental.

En l'actualitat Horta és un poble molt visitat. No solament hi arriba gent interessada per retrobar els llocs on l'artista havia viscut, sinó també delerosa de conèixer els voltants i les tradicions del poble. La processó, la xarlotada —consistent a disfres-

sar-se i a empaitar bous durant la festa major de setembre—, la degustació de plats tan característics com la perdiu a la cassola, el civet de senglar o el conill a la brasa amb el vi corresponent i les pastes típiques: panadons, ametllats, rosquilles, mantegats i carquinyolis.

Segles abans de l'arribada al poble d'un dels pintors més genials que Catalunya hagi acollit, el turó on avui s'alça la vila havia estat un assentament iber. Es diu que *Orta* significa paratge rocós. Picasso no arribà a conèixer el nom Horta de San Joan actual, perquè no va ser fins el 1919 que l'alcalde d'aleshores batejà el poble així. Però, en el seu afany de conèixer, de cercar i copsar l'essència de cada cosa, el pintor designava el lloc amb el nom d'Horta d'Ebre, per la proximitat al riu i possiblement per no confondre'l amb l'Horta que avui és un barri de Barcelona.

La darrera dona del pintor, Jacqueline, assegurava que Pablo Picasso parlava francès i espanyol, però que parlant català que més feliç se sentia. La llengua que havia conegut a Barcelona, però que practicà a Horta, ajudant a netejar el bestiar, fent pa de figues o xerrant amb la gent del poble on havia estat tan feliç, el poble que no pogué oblidar mai més.

A l'esquerra, les Roques de Sant Benet, dels Ports de Beseit, molt prop d'Horta. A la dreta, La bassa d'Horta, obra de Pablo Picasso.

Joan Esculies